

УДК 327.7

О.І. ГРИНЬКО

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Гринько Олександра Ігорівна — аспірант Маріупольського державного університету спеціальності Політичні інститути та процеси

Аналізуються питання розвитку основних напрямків процесу регіоналізації в країнах Європейського Союзу. Розглядаються проблеми розвитку регіональної політики як у старих членах Європейського Союзу, так і у щойно приєднаних, аналізуються результати взаємозв'язку регіоналізму і процесу європеїзації.

Ключові слова: ЄС, регіональна політика, регіоналізм.

Анализируются вопросы развития основных направлений процесса регионализации Европейского Союза. Рассматриваются проблемы развития региональной политики как в старых членах Европейского Союза, так и в только присоединенных, анализируются результаты взаимосвязи регионализма и процесса европеизации.

Ключевые слова: ЕС, региональная политика, регионализм.

The questions of development of the main directions of the process of regionalization of the European Union. Discusses the problems of regional policy development as in the old member States of the European Union, and in only connected, analyzes the effects of the relationship of regionalism and the process of Europeanization.

Key words: EU, regional policy and regionalism.

© О.І. Гринько, 2012

Постановка проблеми. В останні роки все більше значущими й актуальними стають проблеми регіонального розвитку Європейського Союзу. Це обумовлено насамперед тим, що соціально-політичний розвиток будь-якої території не являє собою рівномірний процес. Швидкість цього процесу значно змінюється по сферах розвитку суспільства й різних регіонів. Завжди можна виділити галузі, райони, що процвітають і розвиваються швидко, у той час як інші розвинені недостатньо добре й переживають депресію.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато аналітичних матеріалів і конкретних політологічних висновків по ситуації на Європейському геополітичному просторі і його зв'язках з іншими країнами міститься в закордонних дослідженнях. Зокрема, можна відзначити книги, нариси й статті західних політологів Де Ружмон, Бжезинський З., Кіссінджер Г., Понд І., Хантінгтон С., Данн М., Наймл Дж., Фрайб М., Фуко М., Давенпорт М., Люкас Й., Смітті Б., Дюбуа Ж., Ланда Р. і ін. У роботах цих авторів підкреслюється все більше зростаючий взаємозв'язок європейських регіонів, включаючи Східну Європу, при постійно зростаючому їхньому національно-культурному різноманітті, що впливає на формування сучасної європейської системи цінностей. У значній мірі це є наслідком розвитку регіональної інтеграції, її тенденцій до загальноєвропейського зближення. З їхньою допомогою формуються універсальні цінності, які вступають у сполучення з національними. Виникає потреба в нових формах самоорганізації соціально-політичних утворень і відносин між ними, які на сьогоднішній день оформлені в ідеї регіоналізму. Серед вітчизняних учених можна виділити таких авторів, як Данилишина Б.М., Долішнього М.І., Лукінова І.І., Макогона Ю.В., А.Ф.Мельник, Михасюка І.Р., Мокія А.І., Писаренко С.Г., Симоненка В.К., Чумаченка М.Г. Нау-

кове дослідження проблем регіональної політики в сучасних умовах неможливо розглядати поза основними тенденціями світового розвитку, які безпосередньо впливають на розвиток процесів регіоналізації. До числа таких тенденцій необхідно віднести процес глобалізації, вступ світового співтовариства в епоху інформатизації, розвиток різних форм інтеграції держав і регіонів світу.

Мета дослідження. Метою даної статті є аналіз особливостей процесів інтеграції й регіоналізації, які відбуваються в країнах ЄС та впливають на формування регіональної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки в процесі поглиблення інтеграційних процесів на території Європейського Союзу значення регіональної політики сильно зросло. Такий стан у Союзі спостерігався не завжди, оскільки в певний період становлення ЄС регіональна політика розглядалася як другорядний напрям діяльності Союзу [1]. Вважалося, що поглиблення інтеграції автоматично веде до оптимального розподілу ресурсів в країнах і районах, а отже, і до скорочення регіональних диспропорцій за рахунок стимулювання конкуренції, посилення спеціалізації, економії за рахунок масштабу виробництва, зростання продуктивності праці, оптимального розподілу торговельних потоків і т.ін. [2]. Однак у такому підході до проблеми регіональної політики не враховуються вже існуючі асиметрії й дисбаланси між економіками країн і всередині них самих. Крім того, недооцінювалося й те, що сама інтеграція може підсилювати регіональні диспропорції. Головними причинами переходу країн ЄС до єдиної регіональної політики стали:

1. Прагнення до ліквідації асиметрії регіонального розвитку всередині Євросоюзу;

2. Децентралізований розвиток демократії.

Період 2007-2013 рр. характеризується оптимізацією головних цілей регіональної політики

(конвергенція; підвищення конкурентоспроможності регіонів та рівня зайнятості населення; розвиток територіального (прикордонного) співробітництва) та відповідною концентрацією коштів на головних напрямках, а також застосуванням нових інструментів регіональної політики. Відповідно до фінансових планів обсяги фінансування на заходи регіональної політики на цей період складають 307 млрд. євро, що майже у 1,5 раза більше від минулого семирічного періоду розвитку [3]. Варто виділити кілька напрямків регіоналізації в ЄС. По-перше, процес регіоналізації проявляється у формуванні самого геополітичного регіону – ЄС – як якоїсь цілісності, як потужного механізму регіонального характеру, а точніше – системи механізмів. У рамках цього гнучкого розвиненого механізму здійснюється узгодження інтересів країн, що входять у співтовариство. Другим напрямом європейської регіоналізації є формування субрегіонів усередині ЄС – наприклад, середземноморського або північного, у рамках яких також формуються цілісні регіони – Середземноморський і Скандинавський. До цього ж напрямку відносять і так звані прикордонні регіони ЄС, в які входять тісно пов'язані й прилеглі одна до одної прикордонні області двох і більше держав ЄС. Третій напрям регіоналізації – рух регіонів, розташованих всередині країн ЄС, за розширення своїх прав і компетенцій. Усвідомлюючи власні інтереси, регіони шукають своє нове, більш суттєве місце в системі Союзу. На початку XXI століття Європейський Союз являє собою складну й багаторівневу систему міждержавних відносин, що відображається й на процесах регіоналізації. З одного боку, всі країни Європи тією чи іншою мірою є членами єдиного європейського регіону, але часто беруть участь у діяльності декількох регіональних і субрегіональних систем (однією з яких є Європейський Союз). З іншого боку, самі ж держави піддаються процесам регіоналізації, і через свої прикордонні райони вступають у взаємодію із прикордонними регіонами сусідів і міжнародними регіонами. Таким чином, очевидна наявність як би двох рівнів регіоналізації: об'єднання держав у міжнародні регіони й виділення регіонів у складі тих же держав [4]. Стосовно держав Європейського Союзу можна говорити про існування чотирьох підсистем місцевого управління: британської, романської, німецької й скандинавської. У цей час в країнах Європейського Союзу функціонують різні моделі місцевого управління (самоврядування). Формування цих моделей, як правило, відбувалося поступово протягом тривалого історичного періоду. У цих моделях знайшли своє відбиття різні політичні, соціокультурні, економічні й ментальні особливості даних країн і регіонів Європи. Але в усьому цьому розмаїтті можна виділити два типи співвідношення «центр-регіон» у формуванні керівних органів місцевої (регіональної) влади в країнах ЄС. Перший тип – співвідношення на користь регіонів – характерний в основному для великих (по території й кількості населення) країн. У цих країнах формування місцевої влади відбувається, як правило, на основі загальних виборів у регіональних співто-

вариствах з невирішальним впливом на цей процес центральної влади. Такий порядок існує не тільки у федеративних державах (наприклад, Німеччина), але й у країнах з унітарним державним устроєм (наприклад, Франція). У ряді інших країн співвідношення «центр-регіон» на користь регіону у формуванні органів місцевої влади склалося тільки в останні роки в результаті реформ, що проводяться серед органів місцевого управління або в результаті більш широкої адміністративної реформи. Реформа місцевого самоврядування (управління), спрямована на укрупнення територіальних утворень (країв) з розширенням їхніх прав і повноважень, проводиться в цей же час і в Чехії. Змішана система місцевого управління існує в Польщі. При збереженні в цілому сильної й повноважної місцевої влади – маршал воеводства й правління сеймику (керівний орган воеводства, що обирається на загальних виборах) – центр не відмовляється від прямого владного контролю над регіоном (воеводством), куди прямо призначається владний начальник – воевода [5].

Другий тип співвідношення «центр-регіон» у формуванні керівних органів місцевої (регіональної) влади – співвідношення на користь центру – функціонує в основному в невеликих (по території й чисельності населення) країнах Європейського Союзу. У даній групі країн місцеве управління традиційно перебуває під контролем центру. У Греції, наприклад, найвищою посадовою особою адміністративного регіону є регіональний секретар, що призначається урядом республіки. У Нідерландах такою особою є Верховний комісар провінції, що призначається королівським указом і який стоїть на чолі Ради провінції й обраного з нього Виконавчого комітету. У Португалії на чолі адміністративного округу стоїть губернатор, призначений урядом республіки. У Фінляндії вища посадова особа регіону (губернії) – губернатор – призначається президентом країни. У Швеції губернатори, які також призначаються урядом країни строком на 6 років, очолюють правління лену. Найбільш важливим є показник ВВП на душу населення. Саме цей основний показник використовується в Євросоюзі для виявлення змін у рівні розвитку окремих регіонів. Наприклад, якщо за 100% прийняти середній душевий ВВП по Євросоюзу в цілому, то, наприклад, у Греції й Португалії цей показник складе 69% і 73% відповідно, а в Люксембурзі 174%. Для окремих країн внутрішньорегіональні розходження ще більш значні: у Португалії вони становлять 54% (Лісабон-Алентежу), в Іспанії – 44% (Балеарські острови-Естремадура), у Нідерландах – 55% (Гронген-Флеволайд), у Франції – 88% (Де-Франс-Корсика), в Італії – 71% (Ломбардія-Калабрія), а в Німеччині – навіть 138% (Гамбург-Мекленбург-Передня Померанія). Цей показник наочно характеризує нерівномірний розвиток в країнах ЄС [6]. Нерівномірна зміна ВВП на душу населення у значній мірі обумовлюється декількома причинами. Перша з них – це об'єднання Німеччини, у результаті чого темп економічного розвитку й рівень життя країни помітно знизилися. Друга причина пов'язана з успіхами провадження регіональної політики в

«країнах зімкнення» («cohesion countries») – Греції, Іспанії Португалії й Ірландії. Серед інших тенденцій, що намігались за цей період, у реалізації регіональної політики в ЄС можна виділити:

1) значний відрив Люксембургу, що зумів перетворитися із чисто «металургійної» країни в центр банківсько-фінансових послуг;

2) економічні й соціальні показники основних країн-членів ЄС залишилися приблизно на рівні 80-х років, що свідчить про високий рівень життя в цих країнах.

Важливим критерієм є й коефіцієнт варіації регіонального ВВП, що визначається для кожної країни, з огляду на стандартне відхилення від середнього значення й чисельність населення регіону. Євростат має методику обчислення цього коефіцієнта. Відповідно до цієї методики при розгляді всіх регіонів ЄС по кордонах NUTS II коефіцієнт варіації має тенденцію до невеликого зниження (з 29,4 у 1991 р. до 28,4 процентних пунктів у 2010 р.). Більше успіхів по зменшенню розходжень регіонів можна відзначити в Німеччині й невелике зниження їх – у Франції. В інших розглянутих країнах відбувається збільшення розходжень у рівнях ВВП на душу населення на регіональному рівні. Одним з показників реалізації програмних установок у країнах ЄС є рівень безробіття. Цей рівень у ЄС залишається високим – 9,2% (1998 р.), хоч існує тенденція до зниження (з 11,2% в 1994 р.). Найбільших успіхів у зменшенні рівня безробіття досягла Ірландія – 18,1% в урбанізованих і 9,9% у сільськогосподарських районах. Непоганий результат спостерігається в Нідерландах, Іспанії, Португалії. Також простежується стабільне падіння рівня безробіття в Данії, Фінляндії, Швеції й Великобританії. В Італії, поряд з поліпшенням становища в урбанізованих районах, існує погіршення в сільськогосподарських. Це все ще говорить про відсталість аграрних районів країни. Найбільш важке становище в Греції, де рівень безробіття має тенденції до збільшення. У Бельгії, Німеччині, Австрії рівень безробіття також збільшується.

Причому висока частка безробітних у ЄС – це люди з низькою, середньою освітою. У ЄС повсюдно спостерігається зайнятість в сфері послуг. Цей факт підтверджується відсотком зайнятих у даному секторі економіки (у середньому на ЄС припадає 66,5%). Серед усіх країн виділяються Нідерланди (72,4%), Бельгія (72,3%), Великобританія (73,1%), Швеція (72,4%) і Люксембург (76,7%). Підтягування рівня життя окремих регіонів до середніх показників по ЄС у значній мірі пов'язане з кількістю трансфертів, що перераховуються з урядових бюджетів країн ЄС на душу населення. Максимальна кількість перераховується в північні малонаселені регіони Швеції, землі Східної Німеччини, південні області Італії, а також у Валле-Д'аоста й Тренто-Альто-Адідже; в Іспанії – в Андалусію, Естремадуру, а також у деякі території Португалії й Великобританії. Якщо за територією і населенням північ і південь практично однакові, то їхня економічна вага сильно різниться. Пріміром, на південні області, які становлять 40% території і де зосереджено 37% населення, припадає

менше за чверть ВВП країни. Незважаючи на те, що на півдні Італії сформована сучасна фабрично-заводська промисловість, усунута гіпертрофована роль аграрного сектора, зросло значення третинного й четвертинного секторів економіки, а також створена сучасна інфраструктура для туризму, ці області ще відрізняються від північних регіонів. Негативний вплив на подолання міжрегіональних диспропорцій в Італії, а також на соціально-політичне життя країни справляє тіньова економіка, на яку припадає до 30% ВВП країни, а в сфері послуг – до 40%. Після об'єднання Німеччини диспропорції в соціально-економічному розвитку земель значно посилюються й зараз є найбільш контрастними в ЄС. З одного боку, в країні є такі високорозвинені регіони, як Баден-Вюртенберг, Баварія, Саарланд, Північний Рейн-Вестфалія, міста Гамбург і Бремен, що концентрують у собі найбільші виробничі потужності. З іншого боку – додалися порівняно менш розвинені й менш заселені регіони колишньої НДР.

Більше того, в Німеччині відсутня проміжна регіональна ланка, що виконує функцію згладжування соціально-економічних диспропорцій. Виходячи із цього, першорядним завданням регіональної політики ФРН стало забезпечення можливості для структурно слабких регіонів брати активну участь в економічному розвитку країни, а також підтримка економічного зростання й забезпечення зайнятості населення, що полегшить проведення структурних змін.

Таким чином, завдяки сприянню в сфері регіонального розвитку, залученню іноземних інвестицій і, як наслідок поглиблення процесів інтеграції, всі чотири країни скоротили відставання у ВВП на душу населення від інших членів Євросоюзу з 1986 по 2010 р. майже на 15%. Найбільший прогрес був досягнутий у розвитку інфраструктури, насамперед в сфері транспорту та зв'язку. Ефект сприяння регіональному розвитку особливо відчутний в Греції і в Ірландії, які до 2000 року забезпечили себе всіма видами сучасних телекомунікацій. За рахунок сприяння регіональному розвитку в «країнах зімкнення» було профінансовано більше 30% НДДКР, завдяки чому фірми цих країн тепер беруть участь у кожному третьому науковому проекті, здійснюваному ЄС.

Висновки. Підсумовуючи сказане, приходимо до наступних висновків. Європейський Союз увесь час проводить єдину регіональну політику. Але ця політика, переслідуючи єдині програмні цілі, опираючись на загальну фінансову й правову основу, має разом з тим свої особливості й свої результати в різних країнах. Для кращого розуміння цієї специфіки потрібно розділити країни ЄС (маються на увазі західноєвропейські країни) на чотири умовні групи. У статті проаналізовано, як регіональна політика ЄС реалізується в кожній із цих груп, на які пріоритети й сфери суспільства націлюються її зусилля й ресурси. Саме в цю єдність різноманіття й укладається суть сучасної політики європейського співтовариства в сфері регіональних відносин, у побудові збалансованої системи під назвою «Європа регіонів».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Геген Д. У лабіринті Європейського Союзу [Текст] / Д. Геген; пер. з фр. Г. Козлова, С. Середи. – К.: Основи, 1995. – 116 с.
2. Голиков А.П. Регионы Украины: поиск стратегии оптимального развития [Текст] / А.П. Голиков. – Х., 1994. – 304 с.
3. Світовий досвід формування та реалізації державної регіональної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/Varnalij/01.pdf>.
4. Віднянський С. Регіональний підхід до вивчення всесвітньої історії на прикладі новітньої історії Центрально-Східної Європи [Текст] / С. Віднянський // Вісник / Чернігівський держ. пед. ун-т. – Чернігів, 2006. – Вип. 34, № 4. Сер. Історичні науки. – С. 188-192.
5. Поручник А.М. Сучасна парадигма регіонального розвитку постсоціалістичних країн Європи [Текст] / А.М. Поручник, В.І. Чужиков // Економіка та підприємництво. – К., 2002. – Вип. 9. – С. 35-46.
6. Додаткові статистичні показники і тренди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docofc/ofcial/reports/inter6_en.htm.